

Osdolai Kuún István

Részlet az ÉLETEM TÖRTÉNETE című, családom számára készített írásomból

**1. A HÁBORÚ VÉGÉTŐL A KITELEPÍTÉSIG
1945-1951**

1945 április vége, lassan megindult az élet. Az ablakokat zsírpapírral beragasztottuk, a romokat eltakarítottuk, a romokból kiszedtük a még használható dolgainkat. A fő probléma az élelmiszerek hiánya volt. Nem volt mit együnk. Mamánk ügyessége mentett meg az éhhaláltól. Nagypám és Apám óráit elcserélte az oroszokkal lisztért és más élelmiszerért, amit azok persze loptak. A lakásunkban nem maradhattunk sokáig, mert lakhatatlanná vált. Találtunk egy utcával arrébb, az Orlai utcában (Bp. 11. kerület) egy aránylag jó lakást. Három szoba, konyha és egy közös fürdőszobából állt. Ugyanis egy nő lakott még a lakás negyedik szobájában, de szerencsére nem volt sokat otthon, így nem zavart minket.

1945 őszén már tíz éves voltam, a Ciszterekhez kerültem a gimnáziumba, Lulu húgom pedig a Szt. Margitos nővérekhez járt iskolába. Ez idő tájt az Actio Catholica, a dán és svéd vöröskereszt adott az iskolákban a gyerekeknek tejelevest, sárgás és édes volt. Hogy, hogy nem, kaptunk Svájcból, egy Moser nevű zürichi órától egy szeretetcsomagot, benne főleg csokoládé és élelmiszerek. 1946 nyarán aztán az Actio Catholica Balatoncsicsóra vitt gyerekeket nyaralni Budapestről, hogy a parasztoknál jól együnk, jó falusi levegőt szívjunk, és egészségileg helyre jöjjünk. Budapesttől a Balatonig vonaton utaztunk, Zánka állomásig. Itt vártuk a lovaskocsikat, hogy Csicsóra vigyenek bennünket. Míg várakoztunk, a nagyobbak találtak a víz partján egy rozoga ladikot, amivel bevezünk a Balatonba. Igen ám de a ladik erősen folyt és én, mint a legkisebb, egy konzerves dobozzal mertem ki a vizet. Jó messzi voltunk már a parttól és mivelhogy nem győztem merni elég gyorsan a vizet, elmerültünk. Mindenki tudott úszni, csak én nem. Itt tanultam meg kényszerből úszni, egy deszka segítségével ki is értem a partra. Közben beleúsztam egy víz alatti tuskésdrótba, ami összekaparta testemet. A tuskésdróton még német hulla maradványok voltak. Így kaptam egy fertőzést, ami majdnem egész nyáron tartott. A nyár eltelt, és teli emlékekkel hazamentünk. Ősszel megalakult a 433-as cserkész csapat, melyben a Mókus család vezetője lettem.

Voltunk cserkészkirándulásokon, táborban, úgy télen, mint nyáron. 1948-at irtunk, ez évben nagy meglepődésünkre a család megszaporodott Gabikával. Nagyon szerettük a kisbabát és sokat játszottunk vele.

Ez évben , már tizenhárom évesen én is részt vettem, természetesen a magam módján, az első választásokon. Titi barátommal a Kisgazda Párt plakátjait és nyalókáit ragasztottuk, ahová csak lehetett. A szomszédos kollégium kertjében játszottunk délutánonként. Találtunk mindenféle robbanóanyagot, lőszert, ködbombát, amit szétszedtünk, meggyújtottuk és elködösítettük a környéket. Állandóan ilyeneket játszottunk, csoda, hogy semmi bajunk nem lett. A sport nagyon érdekelt, és ez a tanulás rovására is ment egy kicsit. Korcsolyában versenyeket nyertem, kosaraztam, fociztam.

1948-ban a választások után a kommunisták vették át a hatalmat, annak ellenére, hogy a kisgazdák nyerték meg a választásokat. Mind ez ördögi kijátszással és később terrorral, tudván, hogy a szovjet hadsereg mögöttük van. Az egyházi iskolákat államosították, a papokat és az apácákat szétkergették és hamis vádakkal bebörtönözték őket. Én így az utolsó kötelező iskolaéveimet a Váli utcai általános iskolában fejeztem be 1949-ben.

Nem engedélyeztek tovább tanulni, mert osztályidegen voltam, így nem mehettem a gimnáziumba. Egy elektromérnöknél kaptam inasi állást, hogy az elektromos dolgokat elsajátítsam, mert ez a szakma is érdekelt. Sebésznek és bőrgyógyásznak is álmodtam magam, de ez mind álom maradt, mert a tanulástól teljesen, a maga idejében megfosztottak. A szegény elektromérnökömet, pár hónapra rá az ÁVO-sok elhurcolták, mert azt fogták rá, hogy az amerikaiaknak kémkedik, soha többé nem hallottunk róla.

Nemsokára, 1950 őszén a Piarista Rend papjainak megengedték, hogy megint taníthassanak, de ennek ára volt, meg kellett, hogy hajoljanak a kommunisták előtt, informátorok, besúgók, úgynevezett „békepapok” lettek. A rezsimet szolgálták. Tehát a Piaristákhoz felvettek és végre megint tanulhattam. A tornatanárunk az akkori magyar kosárlabda válogatottnak volt az edzője, aki Európa bajnok volt, így a tornaórák mindig kosárlabdával teltek el. Én voltam a gólkirály az iskolabajnokságon. Ezek után a tanárom meghívott az ifjúsági válogatott edzőtáborába, 1951 nyarára. De az öröm nem tartott sokáig, mert 1951 elején Sztálin parancsára Magyarországon, úgymint a Szovjetunióban, megkezdődtek a kitelepítések. Ebben a környezetben és állapotban állandó csengőfrászban élünk, ami természetesen a tanulásomra is kihatott.

A kitelepítés az előző kormányok vezető embereit, az arisztokratákat, a nemeseket, a csendőr-, rendőr- és honvédtiszteket, valamint a középosztály egyes elemeit érintette. Budapestről az Alföld többé – kevésbé elhagyatott részeire lettrk elhurcolva, ahol a rossz és emberhez nem méltó körülmények között, minden anyagiak nélkül, kényszer-fizikai munkára, és mint mondták a kommunisták, lassú halálra voltak ítélve.

A magunkfajta emberek mind félelemben éltek, hogy mikor jön az ÁVO (Államvédelmi osztály = politikai rendőrség) és elhurcolnak minket. Ebben a légkörben éltünk 1951 elejétől.

A sors minket is utolért, mert június 13-án nálunk is megjelentek az ÁVO-sok és átadták a kitelepítési határozatot. Másnap reggelre készen kellett, hogy legyünk. Ettől kezdve menekítettük, amit csak lehetett az ismerősökhöz és csomagoltuk, amit magunkkal vihettünk. A családfő 400 kg-t, valamint minden többi személy 250 – 250 kg-t vihetett magával. 1951. június 15-ikén hajnali háromkor jöttek értünk az ÁVO- sok egy pótkocsis teherautóval. Felpakolták a dolgainkat, székek, asztal, ágyak, szekrények és néhány koffer. Aztán elindultunk a még alvó Budapesten keresztül a bizonytalanságba, egy Budapest külvárosában lévő kis pályaudvarra. Mindez úgy volt megszervezve, hogy senki se lássa, mi történik. Itt a bútorokat berakták a tehervagonokba, minket pedig, miután ellenőriztek és regisztráltak, egy közönséges másodosztályú vasúti kocsiba helyeztek el. Itt várakoztunk egész késő délutánig. Természetesen enni, inni nem adtak. Majd lassan elindultunk. Minduntalan megálltunk, hogy a menetrendszerű vonatokat elengedjük. Aztán az éj leszálltával, hogy ne tudjuk, merre visznek, mindenhol, ahol áthaladtunk, a fények le voltak oltva. Így az állomások neveit nem láttuk. Hajnali háromkor megérkeztünk egy kivilágított állomásra. MEZŐBERÉNY. Leszállhattunk a vonatról, miután név szerint lettünk szólítva ellenőrzés végett. Aztán megkaptuk az utasításokat, hogy mihez kell magunkat tartanunk. Itt vagy negyven Szegedről jött teherautó szépen katonásan felsorakozva várt minket. Mindegyik sofőr mellett egy helybéli tanácsházi alkalmazott parancsra ki volt rendelve, hogy minket a megadott címre vezessen el. Mindenki megkereste a vagonját és a teherautóját. Aztán felpakoltuk a holmijainkat és elindultunk hajnali ötkor, nagy kutyaugatás közepette Berényen keresztül új lakhelyünkre.

2. A KITELEPÍTÉS ÉS A FORRADALOM 1951-1956

Megérkeztünk új lakhelyünkre a Hunyadi utca 12 szám alá, a Virág családhoz. A Virágék régen jól szituált parasztok voltak. Akkor kulákoknak titulálták őket, ami oroszul <<zsíros >> parasztot jelent. Ők is, mint mi, a kommunista rendszer ellenségeinek voltunk nyilvánítva, ahogy a kommunisták mondták. Így, hogy a kulákoknak is kellemetlenkedjenek a kitelepítetteket hozzájuk tették. A nekünk kijelölt helység egy földpadlós, vályogfalas, disznóól melletti бүдös, léggel teli 12 m² – es szoba volt. A nedvesség méter magason látszott a falakon. Ez a szoba hat személy részére volt szánva. Ezt mikor megláttam, kijelentettem, hogy én oda be nem megyek. Az ágyamat a gémeskút alá tettem és néztem a hajnalodó eget meg a fecskéket. Úgy nyolc óra tájt arra jött egy kedves ember és benézett az udvarra, hogy kik is jöttek ide éjjel. Kezdtem tőle kérdezősködni, hogy van – e itt víz ahol horgászni lehet, stb, stb. Ő is horgász volt, így volt mindjárt közös témánk és később nagy barátok lettünk. Aztán elintézte nekem a horgászengedélyt és bevitt a horgászegyesületbe is. Boldis Jánosnak hívták, órás mester volt, az Isten küldte. Mikor meglátta, hogy hová akarnak minket tenni, elment és odahozta, ha jól emlékszem a nevére, a Kucsera nevezetű kommunista párttitkárt, és addig veszekedett vele, hogy adjon nekünk rendesebb hajlékot, mire a Kucsera úgy döntött, hogy a kulák átadja egy szobáját és a konyháját nekünk, ő pedig leköltözik a ház alsó szárnyába. A konyhában lakott a Nagypánk és ott volt az „ebédlőnk” is, a másik szobában elhelyeztük az öt ágyat. Az üvegezett veranda egy része is a miénk volt.

Ettől kezdve a kapcsolat a Virágékkal elég hideg lett, mondhatnám ellenséges. De ezt meg is lehetett érteni. A helyzet később jobbá vált, miután megértették, hogy a sorsunk az közös, és hogy össze kell tartjunk. Csak a nagymama tartotta a haragot, mindig csúnyán nézett ránk és nem beszélt velünk.

Tekintettel arra, hogy Apámtól megvonták a nyugdíját, Nagypámnak folyósítottak egy keveset, így volt annyi pénzünk, hogy éhen ne haljunk, na meg a helybéliektől is kaptunk néha valamit, főleg disznóöléskor.

Másnap elmentem tizenhat évesen, az állami gazdaságba napszámosnak. A többi kitelepítettekkel elmentünk a határba kukoricát kapálni. Nagyon hamar rájöttem, hogy itt pénzt nem lehet keresni, de a kommunisták célja nem is ez

volt. Nekem viszont hat személy megélhetését kellett, hogy biztosítsam. Így elmentem gyapotot szedni nappal és éjjel pedig műtrágyát hordani ki a földekre traktorral, az utánfutón próbáltam aludni egy kicsit az út alatt. Ez ment egy darabig, de hamar totális fáradtság vett erőt rajtam és az éjszakai munkát abba kellett hagynom. Az is igaz volt, hogy fizikailag nagyon gyenge voltam. A gyapotszedés addig ment, míg rá nem jöttem, hogy van egy trükköm és azért szedem én a legtöbb gyapotot. Ugyanis egy nagy vizes téglát tettem a zsák aljába és mivel súlyra voltunk fizetve így nagyon jól kerestem. Ezek után kirúgtak a szó-szoros értelmében. Innen az állami gazdaságba mentem, mint kocsis. Két lóval dolgoztam. Reggel négykor már az istállóban kellett lenni. A lovakat kellett ellátni, etetni, itatni, pucolni. Aztán naplementéig dolgoztunk kint a határban, a földeken. Trágyát szállítottunk, szekérrakás közben véletlenül a trágyás villával a jobb kezemen két ujjam közt meg lettem szúrva. Hanzéli doktorhoz mentem, vérmérgezést diagnosztizált, azért, mert csak két napra rá engedtek el az orvoshoz, mivel ők is látták, hogy valami baj van. Már kékült a karom. Hanzéli doktor Apámat hívta és közölte vele, hogy milyen veszélyben vagyok és megtesz mindent, hogy megmentsen, de nagy remény nincs rá. Egész nap nála tartott és penicilin injekciókkal kezelte. Sikerült engem megmenteni. Azután a gazdaságban a nyakamra varrtak egy csomó csikót, mert itt lótenyésztés is volt. Nekem kellett a csikókat ellátni, etetni, itatni, pucolni, volt velük elég munka. Nagyon kellett vigyáznom, mert haraptak és rúgtak, de szépek voltak, nagyon szerettem őket.

Szabadidőmben ha tehettem, mindig a Körösre mentem horgászni és pihenni. Volt egy biciklim, mint közlekedési eszközöm, amit még megérkezésünk első idejében vettem. A fogott halakból még a szomszédoknak is el tudtam adni. Boldis Jani bácsival mentem általában horgászni, olyan volt Ő nekem mintha az apám lett volna. Főleg halat ettünk hús helyett, egyrészt azért, mert húsról nem jutott, másrészt azért, mert hús sem igen volt. A horgászegyesület ladikját, mivel senki sem gondozta és használta, én vettem pártfogás alá, megjavítottam, mert folyt és így csak én használtam. Ez volt életem első hajója. Sirálynak kereszteltem el.

Többször próbáltam jelentkezni a békési gimnáziumba, de minden alkalommal elutasítottak helyhiányra hivatkozva. Az igazi ok viszont, amit nem írtak le, az volt, hogy egy kitelepített osztályidegen nem tanulhat. Ezek után 1952 tavaszán megismertem egy Fazekas Kálmán nevű jó embert, akivel az első látásra szimpatizáltunk. A békéscsabai téglagyárak kőműves brigádjának volt a vezetője. Ide tartoztak a berényi, csabai és a gyulai téglagyárak. A kemencék

boltívének a karbantartása és a felújítása volt a feladatunk. Úgy nagyjából egy évig dolgoztam vele, mindaddig míg a rendőrség rá nem jött, hogy én Csabára meg Gyulára járok dolgozni, sőt hétfőtől szombatig ott is aludtam. Tudniillik mi nem hagyhattuk el a község határát csak rendőri engedéllyel, mert nekik mindig tudni kellett, hogy mikor, hol vagyunk. Az engedélyt később megkaptam, hogy Békéstarhosra menjek a zenekonzervatórium építkezésére dolgozni. Rajtam kívül még más kitelepítettek is jöttek Berényből az építkezésre. Szerveztem egy kitelepített nőkből álló brigádot. Azt kell tudni, hogy mennyiség után voltunk fizetve, ezért, hogy jól keressünk, muszáj volt egy kicsit csalni. Ez csak abból állt, hogy mindig egy zéróval többet írtam a napi munkajelentésre. Az eredmény az lett, hogy mi, a gyenge nők és én, kerestünk a legjobban. Jobban, mint az odavalósi erős paraszt emberek. Ez egy pár hónapig ment, de ezt többen nem értették, míg rá nem jöttek a stiklire és mindnyájunkat menesztettek. Szombatonként, mikor hazagyalogoltam Békéstarhosról, úgy húsz – huszonöt kilométert, mindig a vállamon egy lapáttal és egy öt kilós csomag szeggel jöttem haza a Körös gátján, amit aztán eladtam, mert szegre nagy szüksége volt mindenkinek, mivel szeget venni nem lehetett, hiánycikk volt.

1953 tavaszától a mezőberényi II.sz. téglagyárban dolgoztam. Közben a kitelepítésből fel lettünk mentve, de megmaradtunk osztályidegennek. Ez a helyzeten nem változtatott, csak annyit, hogy szabadon mozoghattunk. A téglagyárban rengeteget dolgoztam, mert sokat akartam keresni, ezért sokat túlóráztam is. A téglagyártás minden posztján dolgoztam. A kemence kirakásnál állapodtam meg. Ez volt a legnehezebb munka, 60 – 70 fok száraz meleg mellett a parázson jártunk. Gyorsan kellett dolgozni, mert sokáig a kemencében nem lehetett kibírni. Azért, hogy a szervezetünk só veszteségét pótoljuk, kaptunk minden nap 10 deka sót, és hogy a szívünk bírja a nagy hajsztát és a meleget, 15 deka savanyú cukrot. Úgy találtam, hogy a keresetünk ne felel meg ennek a nehéz munkának, ezért sztrájkot szerveztem, hogy a normákat újra mérjék. Tudniillik darabszámra voltunk fizetve. Ezért a rendőrséggel le akartak tartóztatni. Mindenki kiállt mellettem, és így az egészből nem lett semmi, viszont kijöttek újabb normákat mérni és ettől kezdve normálisan kerestünk. A munkás kollégák ezt nekem nem felejtették el, ahogy ezt később majd látni fogjuk. Itt meg kell említeni, hogy a kommunizmusban a sztrájkot börtönbüntetéssel sújtották, a kínzásokról nem is beszélve. Ez év május, június és júliusában Szekeres Endre társammal, mivel az ország legnagyobb teljesítményét értük el, megkaptuk a « sztahanovista »

címet. Mi semmi anyagot nem kaptunk, de viszont a gyár kapott 120'000.-forint jutalmat és élüzem címet. A téglagyári munka mellett még privát munkát is vállaltam a szomszédoknál, így a családot úgy, ahogy el tudtam tartani. A mezőberényi futballcsapatban játszottam, a futballpályán rendezőként is működtem, a téglagyári kultúregyüttesben is szerepeltem, főleg humoros szerepeket játszottam. Szombat esténként a kultúrházban volt mindig a bál, na meg a moziba is el-el mentünk, ezek voltak a fő szórakozási lehetőségeink.

Rádióink nem volt, de nem is lehetett, mert tiltva volt. Könyveink nem voltak, mert mind Pesten maradtak. Itt néha a könyvtárból hoztunk egyet – egyet. Olvasni nem sokat tudtam, mert életem a munkából és alvásból állt. Ami a tüzelést és a fűtést illeti, az egy külön szám volt. A szobánkban volt egy búbos kemence, a konyhából kellett megrakni szalmával. Miután a szalma elégett és még vörösen izzott, a kemence ajtaját be kellett csukni. A kemence így hermetikusan be volt zárva és sugározta a meleget 24 órán keresztül. A szalmát általában a téglagyár lovaival a Vöröscsillag Termelőszövetkezet szalmakazlaiból szocialista módra loptam. A konyhában egy vastűzhely volt. Ehhez fa és szén kellett, és mivel mi efféléket nem kaptunk, csak a kommunisták, így kénytelen voltam a szenet a házuktól elhozni, a fát pedig a Körös partjáról biciklivel haza szállítani. Ehhez még kiegészítésül az állomásról a vasúti talpfákat is haza bicikliztem keservesen a vállamon. Ezenkívül a földeken összegyűjtött napraforgó és kukorica gyökereket is használtunk. Erre mondták azt, hogy a Pistát nem kell félteni, mert ő a jég hátán is megél. Telente sokan hívtak disznót ölteni. Ez úgy zajlott le, hogy hajnalban elmentem az illetőkhöz. Kiválasztottuk a disznót, kilökdöstük az ólból, letepertük, és én a szívébe szúrtam egy nagy kést, az asszonyok pedig felfogták egy nagy edénybe a kiömlő vért. Ebből lett a jó véreshurka. Aztán a disznó meg lett perzselve, meg lett mosva, fel lett darabolva. A húsa le lett fejtve, egy része meg lett darálva, ezt a húst én dolgoztam fel, fűszerezve, ízesítve kolbásznak. Ezért fizetesképpen egy csomó disznóságot kaptam. Ez volt a mi disznótorunk, volt mit együnk.

1954-ben behívtak sorozásra a tanácsházára. A sorozótiszt azzal fogadott, hogy ugye én gróf voltam? Erre én azt feleltem, hogy még ma is az vagyok stb. stb. Nagyon megnyertem őt, sokat beszélgettünk a horgászásról, mert ő is szenvedélyes horgász volt. Az eredménye az egésznek az lett, hogy 1955 őszén nem hívtak be katonának, azaz munkaszolgálatosnak szénbányába, mert én, az Isten tudja miért, létszámfeletti voltam.

1956. október 23-án kitört a forradalom Budapesten, és lassan az egész országra kiterjedt. A nép a kommunista elnyomás és a szovjet megszállás ellen lázadt föl. Megalakult az új ideiglenes kormány, föltámadtak a régi politikai pártok és szerveződött az új nemzeti hadsereg. De ez a szabadság csak egy hétig tartott, november 4-ikén a szovjet hadsereg megtámadta Magyarországot és leverte a forradalmat, sok anyagi kárt okozva és emberéletet kioltva.

Ez idő alatt mindenhol a gyárakban munkástanácsok alakultak, a munkástanácsok tagjai leváltották a kommunista vezetőket. Így lettem én megválasztva a téglagyári munkástanács elnökének. Titkos szavazás volt. Én vettem át az irányítást a kommunista vezetőktől. Nagyon vicces volt, hogy engem, koszos munkást egy fekete rozoga Mercédesszel, a kemencéből vittek az igazgatóságba Békéscsabára. Arról is szó volt, hogy polgármesternek ajánlanak. Mindez az álom egy hétig tartott, mint már említettem.

November 4-én megjöttek az orosz tankok és vége volt a szabadságnak. Fiatal gyerekek voltak, úgy 18 évesek, azt sem tudták, hogy hol vannak, és hogy miért is jöttek. Be lettek csapva. A Szezei-csatorna és Egyiptom térképe volt náluk, az amerikaiakat keresték. A fegyvereiket odaadták egy falat kenyérért, mert olyan kenyér volt náluk, amit nem lehetett megenni. Olyan kemény volt és fekete, mint a szurok. Sokan sírtak a félelemtől, hogy megöljük őket, de erről szó sem volt. Fel lettek világosítva, hogy hol vannak és miért lettek ide küldve. Mivel nálunk még sokan beszéltek szlovákul, és az oroszban van egy kis hasonlatosság a szlovákhhoz, így megtudták magukat értetni egymással. Nagyon sok orosz dezertált és átállt a magyarok mellé. Az orosz tankok Berényen át vonultak Ukrajnából Budapest felé. A kommunisták megint erősnek kezdték magukat érezni és jött a bosszú, meg a letartóztatások. Sok fialt, akik valamit is csináltak a rendszer ellen, például leszakították a vörös csillagot a téglagyár homlokzatáról, elvitték őket Csabára, az ÁVO-ra. Nekem jutott az a kedves megtiszteltetés, hogy a fiatalokat kiszabadítsam. Ezért a rendőrségen az orosz városparancsnokkal kellett tárgyaljak tolmács segítségével, miközben két mongol-féle géppisztolyt szegezett a hátamnak. A fiúk másnap össze-vissza verve haza is jöttek. A kommunista tanács titkár Szibériába akart deportáltatni. Ezt a felesége titokban mondta meg nekem, egy este a sötétben a német templom mellett. Még azt is mondta, hogyha bánt a férje, megöli a gyerekeit, szeretett engem. Így időt nyertem. Eközben a « Viharsarok Népe » című Békés megyei újságban, január második vasárnapján megjelent egy cikk rólam « A dolgozó gróf » címmel. Ezt látván mindenki azt tanácsolta, hogy meneküljek el,

mielőtt lefognak és Szibériába visznek. Otthon mindenemet elrendeztem, a spórolt pénzem Anyámnak adtam, legyen miből éljenek, míg pénzt tudok küldeni. A téglagyárban is mindent rendben hagytam, és elbúcsúztam a legtöbb munkatársamtól. Veres Endre barátommal elhatároztuk, hogy vasárnap, február 3-án Szegeden keresztül Jugoszláviába menekülünk.

3. A MENEKÜLÉS

1957

1957. február harmadika, vasárnap, reggel hat órát üt a német templom órája. Most van a találkozásunk Veres Endrével a Hunyadi utca és a Gyomai út sarkán a lámpa alatt. Mikor odaértem, láttam egy cigaretta fényét közeledni balról felém, Ő volt.

Milyen pontosság mindkét részről, gondoltam. Üdvözöltük egymást és elindultunk az állomásra a fél hetes vonathoz. Az állomásra érvén az első dolgunk az volt, hogy meggyőződjünk arról, hogy nincsenek – e rendőrök a láthatáron? Eközben jött két rendőr, hogy megfigyeljék, kik utaznak. Sokan nem voltak az állomáson. Miután megvettük a jegyünket, megvártuk, míg a vonat pont elindult és gyorsan felugrottunk a mozgó vonatra. A rendőröknek nem is volt idejük reagálni. Így szerencsésen megérkeztünk Békéscsabára. Miután megtaláltuk a Szegedre menő vonatot, ott is megvártuk az indulást és az utolsó kocsiba felugrottunk, mint azok, akik elkéstek. Természetesen nem tudtuk, hogy vannak-e rendőrök a vonaton, vagy olyanok, akik talán minket ismernek? Szépen vasárnapiasan voltunk felöltözve, minden csomag nélkül, nehogy feltűnőek legyünk és valaki is arra gondoljon, hogy menekülünk. A kocsi közepén egymással szemben az ablaknál foglaltunk helyet. Senki gyanús nem volt a kocsiban. A vonat aztán lassan elindult Szeged irányába. Endre Szegeden élő rokonaihoz vitt az utunk, akik persze semmit sem tudtak a jövetelünkről. Itt még éjjel kijárási tilalom volt. Szeged Magyarország harmadik legnagyobb városa, egyetemmel, katedrálissal stb. stb. Az ex-Jugoszláviához néhány kilométerre fekszik, ezért a határsávhoz tartozott és az ellenőrzések gyakoriak voltak e körzetben. Emiatt két állomással Szeged előtt minden kocsiba felszállt a kocsi mindkét feljáróján egy-egy ÁVO-s határőr, és mindenkit igazoltattak. Midőn ezeket megláttuk megrúgtuk egymást, de egy szót sem szóltunk. A

meleg átment rajtam, mert nem tudtam, hogy miként fogjuk ezt megúszni, mit fogunk mondani? Hozzánk értek, a személyazonossági igazolványt kérték. Látták, hogy mindketten Mezőberényben lakunk, ezt már furcsának találták. Kérdezték, hogy hova megyünk, azt válaszoltam, hogy az Endre rokonaihoz és másnap fotóelőhíváshoz anyagot fogunk venni mivel nálunk nem lehet kapni. Ezt ők nagy nehezen elhitték, de még annyit mondtak, hogy a határnál nem akarnak velünk találkozni. Közben lassan megérkeztünk Szegedre. Leszálltunk a vonatról és a kijárat felé vettük az irányt a villamoshoz. Nem mertünk hátranézni, mert hallottuk a csizmák zaját a hátunk mögött. Követtek egész addig, míg meg nem győződtek arról, hogy a villamosra felszálltunk. Na, eddig ezt megúsztuk.

Megérkeztünk Endre rokonaihoz, úgy tizenegy óra lehetett. Szegények nagyon megijedtek és megörültek, mert Endrét már nagyon rég nem látták, de nem értették, hogy miért jövünk ezekben a veszélyes időkben. Tiszteletünkre jó rántott csirkét csináltak. Fiuk, Endre unokatestvére, aki közel a határhoz egy gyárban dolgozott, mint tanonc, jól ismerte a terepet. Vele beszéltem meg a menekülés részleteit. Így még ebéd előtt külön vonultunk egy másik szobába és elmondtuk neki a tervünket. Ő ezt természetesen mindjárt sejtette. Miután mindent megbeszéltünk, hívtak ebédelni. Nagyon idegesek voltunk, s ezért jóformán semmit sem tudtunk enni, ami természetesen feltűnt a szülőknél. Mint mondták, nem értik, hogy ilyen két erős fiú csak ilyen keveset eszik. Reméljük, hogy nem disszidáltok, mondták. Ebéd után a fiúval elmentünk a katedrálisba egy imára, és Isten oltalmát kértük utunkhoz. Ezután mivel hamar besötétedett, nekivágtunk a Tisza árterületén a vízhez közel déli irányba. Szeged határáig értünk el, mikor a Tisza túlsó partján, a gáton sétáló katonákat pillantottunk meg. Azt ajánlottuk a fiúnak, hogy menjen vissza, mert ha megfognak, neki is baja lesz. Tudni kell, hogy minden elfogott menekültre, élve vagy halva, négyszáz forint fejpénz volt kifizetve. Tehát innentől kezdve a helyzet nagyon veszélyes kezdett lenni. Azért választottuk a Tisza jobb partját, mert a bal partján a határ csak négy kilométerre volt a várostól, s mivel a legtöbben ezt az utat választották, ezért jobban is volt őrizve. A mi oldalunkon a határ elég messze volt, így az ellenőrzés is lazább vala. Szóval miután a fiútól elváltunk, folytattuk utunkat, míg el nem értük Szeged határát a mi oldalunkon. A Tisza bal partján épült Ószeged és a jobb partján Újszeged, ezért van ez a különbség. Elértünk a gáti lámpasor utolsó lámpájáig. Itt megpillantottunk egy kis őrbódét néhány katonával körülötte az utolsó lámpa alatt. Előttünk volt egy frissen ásott mély árok, melyben megbújtunk, valószínű, egy őz fészke lehetett. Ez az

árok valószínű, hogy szennyvíz csatornának volt szánva. Eközben észrevettek-e minket vagy sem, azt nem lehetett tudni, de azt láttuk, hogy egy katona fegyverrel a kezében elénk leszalad a gátról. Így itt maradtunk és megvártuk, hogy beüljön a köd a gátak közé. El voltunk készülve, hogy ha a katona erre jön elveszük a fegyverét. Az idő nagyon lassan telt, a köd teljesen befedett minket, sehol egy zaj, egy árva lélek. Elindultunk. Előttünk volt egy földút és az út túlsó felén egy élő szennyvízcsatorna, mely a gátig a föld alatt folyt és innen pedig nyitott volt. Endre megpróbálta átugrani a csatornát, de nem sikerült neki és derékig beleesett a vízbe. Ezt látván kerestem egy laposabb helyet, ahonnan nagyobb lendületet tudtam venni. Sikerült is átugranom a csatornát, de a nedves fagyos agyag partján nem tudtam magam megtartani és így visszacsúsztam combig.

Tovább mentünk. Még kilométereket kellett megtegyünk a friss éjszakában. A volt aknamezőkön haladtunk át, nagyon féltünk, nehogy egy véletlenül otffelejtett aknára lépjünk rá. Így mindig ott mentünk, ahol már egy kocsinyom volt. Összegöngyölt tuskésdrót gombolyagok mellett haladtunk el. A vasfüggöny maradványai voltak ezek.

Egyszer csak a folyó túlsó partjáról lövöldözés hallatszott, majd világítórakétákat lőttek fel, ezt káromkodás és kutyaugatás követte. Elfogtak két menekülőt. Ezt látván és hallván nagyon megijedtünk, mert nekünk is többméteres árnyékunk volt a fénytől. Azonnal a földre feküdtünk és vártuk a fejleményeket, de semmi sem történt. Így egy pár perc leteltével tovább mentünk. Elértünk egy sor megfigyelő toronyhoz. E tornyok telefonvonallal voltak összekötve. Az utunkat két ilyen torony között folytattuk, mert az egyikben egy puskacső végét véltük felfedezni, valószínű egy alvó határőr lehetett mellette. Szép óvatosan, csendben áthaladtunk a tornyok között. Egy kicsivel tovább, miközben a jó friss levegőt szívtam, megjegyeztem, hogy ez már a szabadság levegője és meggyorsítottuk lépteinket.

Tévedtem, mert a következő pillanatban a csőre töltés zajára lettünk figyelmesek, azonnal földhöz vágtuk magunkat és ugyanebben a pillanatban ránk lőttek. Ketten voltak, közel a vízparthoz. A golyók a fülem mellett süvítettek el, sohasem felejtettem el a hangjukat. Az egyiknek egy automata puskája, a másiknak pedig egy géppisztolya volt. Lehetett látni a fegyverekből kijövő fényt, úgy húsz – harminc méterre lehettek tőlünk. Így feküdtünk a hóban több mint egy órán át. A ruhánk teljesen ránk fagyott. Elaludtam. Még álmodtam is, hogy lelőttek és bedobtak a Tiszába. Teljesen kivoltam idegileg

merülve, de Endre is, mert azt tanácsolta, hogy menjünk el a víz partján a hátuk mögött. Én azt tanácsoltam neki, hogy ugorjon fel és fusson az első fűzfa mögé. Ahogy megmozdult már lőttek is. Megvárta, hogy abbahagyják a tüzelést és a fa mögé ugrott, ami csak egy pár méterre volt tőlünk. Aztán én is megvártam azt a pillanatot, míg a golyótárat kicserélik és egy lendülettel én is egy másik fa mögé ugrottam. Ebben a pillanatban már kaptam a golyózápport a fejem fölé, a gallyak csak úgy potyogtak a fejemre. Aztán megint csend lett és vártunk. Egy kis idő múlva elindultunk jobbra a gát felé, közben felriasztottunk egy őzet a nyugalmából, amitől nagyon megijedtünk, mert azt hittük, hogy be lettünk kerítve. De erről szó sem volt, mert az örök is félték magukat mutatni, hisz nem tudták, hogy mi is fel vagyunk-e fegyverkezve? Így ott maradtak a rejtekhelyükön egy bokor mögött, a víz partján. Az erdősáv átszelése a gátig nagyon nehéz volt, mert olyan volt, mint az őserdő, itt ember tíz éve nem járt. A természet itt a vadak paradicsoma volt. Elértünk a gátig egy tisztáshoz. Innen jó kilátásunk volt a gátra, hogy nincs – e valaki a láthatáron? Nem látván semmi gyanúsat, felmentünk a gátra és lehasaltunk, hogy szemügyre vegyük a tájat. A felszántott földek téli álmukat aludták, kis csatornarendszerrel ékesítve. Endre azt tanácsolta, hogy a csillagok után tájékozódva menjünk, de ez minket Szegedre vitt volna vissza. Az én javaslatom az volt, hogy a barázdákat vegyük iránynak, mert a megítélésem szerint azok déli irányban vannak szántva. Igazam volt.

Elértünk egy akácfás úthoz. Megálltunk pihenni és egy cigarettát elszívni. A szagot a szellő egy jó kilométerre lévő tanyacsoport felé vitte, ahonnan farkaskutya ugatást véltünk hallani. Innen gyorsan tovább mentünk, mert valószínű magyar határőrök lehettek ott. Elértük a Holt- Tisza ágat, mielőtt egy senkiföldje-szerűsége is áthaladtunk. A holtág be volt fagyva, de a jég össze – vissza volt repedezve. Meg kellett keresni egy biztos átkelő helyet. A keresésünk alatt felriasztottunk egy csomó fácánt, a kakasok nagy ricsajjal felrepültek, úgy, hogy a zajukat messzire lehetett hallani. A holt Tisza árterén megpillantottunk egy határkövet, melynek az egyik oldalán ez állt MNK (Magyar Népköztársaság) a másik oldalán pedig FRNJ (Federadna Narodna Republica Jugoslavia), azt hittük, hogy már Jugoszláviában vagyunk. De ez nem így volt. Miután találtunk egy megfelelő átkelőhelyet egy tanyával szemben, melynek ablakában egy petróleumlámpa égett, arra lettem figyelmes, hogy egy kutya fut a tanya felé. Füttyültem neki, mire valaki ugyanúgy visszafüttyült a túloldalról. Egy kis idő múlva elő is jött az illető. Szemben velünk a parton megállt és intett, hogy jöjjünk át. Én, mondván, hogy a jég nem a legbiztosabb,

Ő pedig valószínű, hogy ismeri a jég erősségét, intettem neki, hogy jöjjön elénk, mire ő, nagy léptekkel a víz közepéig jött. Mondtam Endrének, hogy egy pár métert hagyva köztünk, mehetünk. Az első pillanatban nagyon megijedtünk tőle, mert egy vörös csillag fénylett a sapkáján. De szerencsére jugoszláv katona volt. Megmotozott bennünket, hogy nincs-e fegyver nálunk, és ezután vállunkra téve karjait, átmentünk a szemben lévő partra. Endre beszélt egy kicsit oroszul, így tudott vele egy kicsit értekezni, mivel a szerb hasonlít az oroszhoz. Így megtudtuk, hogy nem sokkal a jövetelünk előtt mentek el a magyar határőrök, ő pedig hallott minket már messziről jönni és már fedezett minket, ha a magyarok ránk lőttek volna. Egy szarajevói fiú volt, aki a katonai szolgálatát itt töltötte. Bevitt minket a tanyába, ami igazából egy határőr laktanya volt. Letettek a pincébe, szalmára feküdtünk, reggel három óra lehetett. Lassan virradni kezdett, s közben jól megszaporoztunk. Reggelre már vagy huszonötön voltunk a pincében. Ide hozták az összes elfogott menekültet a szektorból. Úgy nyolc óra tájt egy rendőr jött értünk és elkísért minket a legközelebbi faluba, ahol mindenki magyarul beszélt, még a rendőrünk is. Itt felraktak egy teherautóra és elvittek Kanizsára. Ha jól emlékszem Magyarakanizsára, mert Törökkanizsa is létezett. Először egy iskolába vittek, ahol kaptunk végre egy falat kenyeret és egy darab kemény vegyes lekvárt. Mióta Szegedről eljöttünk, most ettünk először.

Itt mindenkit regisztráltak és kihallgattak, hogy honnan jövünk, mit csináltunk otthon és mit tudunk a határvédelemről, na meg a magyar és orosz hadseregről? Innen a Kanizsai kaszinóba vittek. Ez egy szép régi épület volt, a múlt század elején épült. Volt benne egy nagy terem galériával melyet a katonaság berendezett nekünk emeletes, katonai vaságyakkal. Volt egy konyha az épület oldalán, valamint egy többszobás hosszú ház, ami valószínűleg irodaház lehetett jövetelünk előtt. Itt az emeletes ágyakon csak pár napig voltunk, mert át kellett adni az épületet a városnak. A mosdási lehetőség is egyenlő volt a nullával. Az egész nem felelt meg emberek elszállásolására. Örök voltak a parkban, nehogy valaki is lelépjen. Mi mindennek ellenére kilógtunk a városba és este névsorolvasáskor mindig egy másik vágta be a jelent a kint lévő helyett.

Az a hír járta, hogy valami rossz helyre fognak minket vinni. Erre én egy doktornak titulált orvostanhallgatóval, aki az orvosunk is volt, elintéztem, hogy felvesz betegnek és a kis házba befeküdtem. Az egész társaságot másnap elvitték valahová, minket pedig betegeket a helybéli bolondokházába vittek. Itt

egy rendes szobában lettünk elszállásolva, nyolcan voltunk egy szobában. Igazi ágyban, pehelypaplannal vetett ágyban aludtunk. Ez volt a luxus.

Endre még a határőrs laktanyában összeállt egy lánnyal és kimondták magukat jegyespárnak, azért, mert meghallották, hogy a jegyespárok, és a családosok gyerek vagy gyerek nélkül a Földközi-tenger mellé mennek hotelokba. Így ő odakerült és végleg elszakadtunk egymástól.

Nagyon jó volt a bolondokházában, ami az ellátást illette. Mindjárt az első nap a négy pöcegödrös árnyékszék mögött a falkerítésen egy ácskapoccsal lépcsőt vágtam a téglákba és minden este itt mentem ki szórakozni. Táncolni jártam egy kultúrhelyiségbe, ahol megismerkedtem egy szép kanizsai magyar anyanyelvű lánnyal. Máriának hívták. Mikor menekülnünk kellett a tánchelyiségből, mert megismert az ottani politikai rendőrfőnök, elfutottunk. Ő olyan gyorsan futott, hogy nem tudtam követni, ugyanis a 4x100-as jugoszláv váltónak tagja volt. Még disznótorra is meg voltam híva hozzájuk.

Szóval a rendőrfőnök utánam jött a bolondok házába és azzal fenyegetőzött, le fog csukatni a szabadkai börtönbe. Addig könyörögtem neki, míg meg nem bocsájtott és megígértem, hogy többet nem megyek ki. Ennek ellenére én tovább is kijártam. Egy alkalommal, mikor hazajöttem és a falkerítésről a wc-k mögött nagy robajjal leugrottam, egy rendőr jött ki éppen az árnyékszékéből. Először nem értette, hogy mi történt, amikor meglátta a kerítésen a lépcsőt, begurult és feljelentett. Az eredmény az volt, hogy két napon belül egy csoporttal a Bajna Basta-i táborba vittek.

Vasúton mentünk Újvidékig, ma Novi-Sad, az állomáson rendőri felügyelet mellett kettesével, mint a foglyok mentünk a peronon a teherautókhoz. Az emberek csak néztek minket, nem tudták, hogy kik vagyunk. Egy vonat épp indult mellettünk, Milano, Lausanne, Genève volt ráírva. Az ment át az agyamon, hogy felugrok a vonatra, hisz úgylis Lausanne-ba akarok menni. Erről a gondolatról hamar lemondtam.

Felszálltunk a teherautóra, nyitott volt, össze voltunk zsúfolva, mint az állatok. Én a vezetőfülke mögött álltam. A sofőr úgy hajtott, mint egy örült, a kanyarokban majdnem kiestünk, és mikor a hófedte hegyek közé értünk, majd megfagyunk. Aztán megérkeztünk egy kellemetlen út után Bajna Bastara. Bajna Basta a Drina folyó mentén a Balkán hegységben fekszik. Egy völgyben terül el, híres a szanatóriumáról a tüdőbetegeket hozzák ide a jó levegőre. Akkor 2`500 lakosa volt, ma 8`000. Itt a völgyben a háború alatt volt egy német

SS hadsereg, úgy hallottam, 2.500-an voltak. Azért voltak, mert Tito partizánjai a körben lévő hegyekről egy éjszaka mindnyájukat megsemmisítették. Mi ezeknek a megmaradt táborában lettünk elszállásolva. Az ágyaikban aludtunk, a csajkáikból ettünk, a takaróikkal takaróztunk. Nagyon hideg volt, a tetőn átfújt a hó. Reggelre zúzmarás volt a pokrócom a szájamnál. A konyha is a régi katonai konyha volt. A csajkákra rá volt írva, 33-as SS légió. E szép környezetben a hegyeken körös-körül bedesztkázott ágyúk és bezsírozott lövegek álltak az ágyuk mellett. A parasztok mind fegyverrel közlekedtek. Nagyon megnyugtató atmoszféra volt ez. Senki sem tudta, hogy mi lesz velünk.

Enni alig kaptunk, és az is rossz volt, ehetetlen. Az első napokban mindennap ugyanazt a vastag csőtésztát kaptuk, amit aztán később a tuskésdrót kerítésen át a kutyáknak kidobtunk, de egy idő után azoknak sem kellett. Négy százan voltunk a táborban, a borsóleves négy kiló borsóból és egy liter olajból készült, talán még a moslék is jobb lett volna ennél. Tehát ilyen koszt mellett én úgy harcoltam az elgyengülés ellen, hogy nem mozogtam és feküdtem a napon. Csináltam az ingemből egy fecske fürdőnadrágot és így átvészelttem ezeket a nehéz heteket.

Mindenki nagyon leromlott, egyesek összeestek és hordágyon szállították őket valahová. Nem láttuk őket többé. Volt úgy, hogy egy egész hétig nem ettünk. Mindenki skorbutot kapott, sokaknak kihullottak a fogaik, az enyéim csak mozogtak és fogíny-sorvadást is kaptam. Ennivalót a Nemzetközi Vöröskereszt küldött, de a jugoszlávok mindent elloptak, mert nekik sem volt mit egyenek. Aztán egy szép nap jöttek a Vöröskereszttől ellenőrizni, s ettől a jugók megijedtek és aztán valamivel jobb kosztot kaptunk.

Teljes kijárási tilalom volt, úgy voltunk kezelve, mint a hadifoglyok. Azért minden hétvégén kiengedtek egy pár embert a városba, akikből kinézték, hogy rendesen fognak viselkedni. Én mindig a kimenősök között voltam, mert velem sohase volt baj. Voltak természetesen szörnyű alakok is köztünk, akik csak a verekedést keresték, ha kimentek. Az egyik ilyen kimenetel alkalmával megismerkedtem a város egyetlen lovas taxisával, aki a vendégeket a buszmegállótól haza szállította. A német hadifogságban megtanult egy kicsit németül, így tudtunk valamelyest értekezni. Szombat esténcént volt tánc a város egyetlen, erre alkalmas helységében. A tánc végeztével az éjszakában a tábor felé menet a lány apja kövekkel dobált meg, mivel nem tudott eltalálni, kivette a pisztolyát és rám lőtt, mindezt azért, mert nem tudta elviselni, hogy egész éjjel a lányával táncoltam. Ő kintről figyelte a lányát. Meg kell említenem,

hogyan ott az volt a szokás a bálokban, hogy a lányok kérték fel a fiúkat és a fiúk az egyik oldalon, a lányok pedig a másik oldalon ültek. Ez volt a legszebb lány a városban, már többször volt szerencsém megpillantani. Tanítónő volt a foglalkozása.

Közben kitavaszkodott, meleg lett hirtelen az idő. Így a feleslegessé vált télikabátomat eladtam. Ezúton pénzhez jutottam. Unokanővérem Amerikából küldött pénzt, sohasem kaptam meg. Így aztán nem volt mit megköszönjek, mert nem tudtam, hogy küldött, ő ezért nagyon megharagudott. Összeismerkedtem egy UDBA-s tiszttel, akivel nagyon jóba lettem. Tudott magyarul, mert a budapesti jugoszláv követségen volt sokáig. Valószínű titkos szolgálatban, mivel az UDBA a jugoszláv politikai rendőrség volt. Néha meghívott vasárnaponként egy Drina-parti vendéglőbe. Ez nekem nagyon nagy örömet okozott és jólesett, mivel így néha rendeset is ehettem.

Márciusban volt a találkozója Belgrádban az összes táborparancsnoknak. Itt kihirdették, hogy mindenki nézzen utána a táborában, hogy nem vagyok-e ott véletlenül? Ez azért volt, mert a svájci követ már egy ideje keresett, mivel a beutazási vízumom megjött hozzá. Minden tábort megnéztek, csak pont ott nem, ahol én voltam. A következő összejövetelem, májusban, a svájci követ kérésére elkezdtek keresni, és csodák csodájára megtaláltak. Erre behívtak a tábor irodájába és elmondták, hogy mehetek másnap. Elmentem a fodrászhoz, kimostam az ingem és vártam, hogy elengedjenek. Szörnyű volt ez a várakozás, mivel három nap elteltével még nem volt semmi hír. Ekkor jött egy küldöttség az osztrák vöröskeresztől, egy konvoj, WV cserebogár autókon. Egy nő volt a vezetőjük. Odamentem hozzá és elmondtam neki a problémámat, Ő azonnal erélyesen intézkedett, összeszidta a szerbeket és én másnap szabad voltam.

1957. május 11-ét irtunk. A délutáni buszhoz kellett menjek. Kaptam az útra egy kevés ennivalót, pénzt a busz- és a vasúti jegy megvételére, Bajna Basta-Titovo Ujice-ig buszon és innen Belgrádig. Elhagytam a tábort, a nagykapu mögött a tábor szomorú lakói integettek nekem, mert én voltam az első, aki eddig elhagyta a tábort. Leindultam a lejtőn és még egyszer visszanéztem egy utolsó búcsúra. Lépteimet meggyorsítva lementem a lejtős úton a város főterére a buszmegállóhoz.

A lovastaxis barátom is ott várakozott abban a reményben, hogy hátha akad egy utasa. Késéssel, de megjött a busz. A sofőr olyan koszos volt, mint egy kéményseprő, gondolom útközben motort szerelt, mert a busz állapota nem keltett nagy bizalmat bennem. A kocsis barátom megvette nekem a buszostól a

jegyet, igen ám, de az eladott ugyanarra a helyre már egyet. Ott álltunk ketten egy ülőhelyért. Nekem mennem kellett, nem maradhattam ott. Szóltam a kocsinak, hogy mi történt, erre ő úgy bedühödött, hatalmas erős ember lévén, felment a buszra és lerángatta a szerb alakot. Így meglett a helyem és mehettünk. A szegény szerb várhatott a következő buszra, amely csak másnap jött. Tüdőbajos, köpködős emberek között utaztam ötven kilométert öt óra alatt. Hegyi úton, patakon és vad tájakon keresztül, többször meg kellett állni, mert az út el volt torlaszolva. Végül este tíz órakor megérkeztünk Titovo Ujicére. Sötét volt, lámpák csak itt ott voltak, sehol egy árva lélek. Na most mi lesz, hogyan találom meg az állomást? Megálltam és füleltem a csendes éjszakában. Messziről gőzmozdonyok hangját véltem hallani és abba az irányba mentem a központ felé. Egy kis távolság után egy férfi alakját pillantottam meg. Egy lámpa fénye alatt találkoztunk. Kérdően mondtam neki, lokomotív tcsü, tcsü. A kabátomon volt egy magyar kokárda, ezt ő meglátta és magyarul szólt hozzám, hogy magyar vagyok-e? Mindjárt a pártfogása alá vett. Megtudtam, hogy éjjel kijárási tilalom van, ezért nem volt senki az utcán. Aztán elmondta, hogy ő az egyetlen bácskai magyar a városban, a lőszergyárban dolgozik és most végzett a munkájával. Meghívott vacsorázni. Bárány oldalas, főtt krumpli és spenót volt a fejedelmi vacsora, na meg egy korsó sör. Segített megvenni a vasúti jegyemet és megvárta, míg befut a vonat. A vonat tömve volt, nem volt hely sehol, kivéve egy kocsi volt csak sok üres hely. Felszálltam ide, mindenki engem nézett, nagyon kellemetlen volt, mert nem tudtam miért vagyok olyan érdekes. Leültem az első helyre egy szimpatikus férfi mellé. Láttam, hogy nem vagyok odavalósi, s hozzám szólt. Mondtam, hogy nem tudok szerbül, magyar vagyok. De ő tudott németül is, mert a Titovo Ujicei hotel igazgatója volt. Azt mondta, ha jönnek a jegyeket ellenőrizni, ne szóljak semmit, ő majd azt fogja mondani, hogy velem vagyok. Tudniillik ez a kocsi gyerekes szülőknek és főbb embereknek volt fenntartva. Időközben egy nő mellém ült, én elszundikáltam, a nő pedig kilopta a zsebemből az egyetlen töltőtollamat. Ezt Belgrádban vettem észre, mikor írni akartam, hogy nincs tollam. Egy öreg paraszt bácsi megkínált kockacukorral az útravalójából, egy koszos zsebkendőbe volt becsomagolva, el kellett fogadjam, mert olyan jó szívvel adta. Ezek után megérkeztünk reggel nyolc óra tájt Belgrádba. A hotel ahová kellett menjek, nem volt messzi az állomástól. Nők, férfiak, hatan voltunk egy szobában. Ez egy elég jó hotel volt, mondjuk úgy *** csillagos, amit az átutazó menekültek részére vett ki az állam. Itt a koszt már normális volt, a hotel ebédlőjében ettünk Sokat sétáltunk, így alkalmunk volt a várost egy kicsit megismerni. Elintéztük a hivatalos dolgainkat az elutazással kapcsolatban. A

svájci követ megölelt, úgy megörült, hogy végre megkerültem, ideadta a svájci beutazáshoz szükséges papírokat. Az osztrák átutazási és a jugoszláv kiutazási vízumokat kellett még beszerezni. Mindez egy hétig tartott, míg mindent elintéztem.

Május tizennyolcadikán dél tájt a belgrádi állomáson vonatra ültem, hogy végre megszabaduljak e vöröscsillagos uralom alatt álló országból. A vonaton egy bácskai parasztasszony társaságában utaztam. Megkínált finom hazai dolgokkal. Így az útravalóm maradt, Zágrábig utazott velem. Elértünk a jugoszláv határra, Jesenice, majd Rosenbach, Ausztria. Itt könnyes lett a szemem, egy jó érzés fogott el a tisztaságot és a kulturális, barátságos fogadtatást látván. Ez egy egész más világ volt nekem. Olyan volt, mint egy álom. A szerencsém az volt, tudtam úgy-ahogy németül, így sehol sem voltam elveszve. Később át kellett szállni a wiener walzerre, mely vonat Bécs és Zürich között közlekedik. Itt egy fiatal osztrák házaspárral utaztam együtt. Beszédbe elegyedtem velük, mert ahogy kinéztem, nem voltam mindennapi látvány. Vettek nekem szendvicset, banánt, miután megtudták, hogy ki is vagyok. Jól eltelt az utunk. Közben valamikor éjfél tájt Zürichbe érkeztünk, de ez nem Zürich volt még, hanem Zürich Enge. Egy külvárosi állomás, leszálltam a vonatról és a vonat tovább ment. Szerencsémre egy másik vonattal be tudtam menni a zürichi főpályaudvarra, melynek a takarítását akkor fejezték be a munkások. Így egy kicsit később, de megérkeztem Zürichbe. Itt át kellett szálljak a Genfbe menő vonatra, de a baj az volt, hogy a táblát elfelejtették lecserélni és a vonat nem Genfbe, hanem Baselba ment. De ezt is megúsztam, mert Aarau-nál leszálltam és megvártam a következő vonatot, mellyel Lausanne-ig utaztam. Itt az Aarau – i állomáson kitergettem a cirill betűs jugoszláv térképemet, hogy belerajzoljam az eddig megtett utat. Két rendőr jött a váróterembe igazoltatni, éjszaka volt. Midőn meglátták a cirill betűs térképemet azt hitték, hogy orosz kém vagyok, de hamar szégyenkezve elmentek, miután meggyőződtek, hogy valóban ki vagyok. Egy óra múlva jött a vonatom, és vasárnap reggel, május 19-én öt órakor megérkeztem Lausanne-ba.

4. SVÁJC

Miután megérkeztem Lausanneba, másnap már találta munkát, így nem szorultam semmilyen segítségre. Közben munka mellett tanultam és behoztam azt, amit otthon nem tehettem meg. Magas- és mélyépítészeti szakon végeztem, mérnöki irodákban statikai laboratóriumot vezettem és építkezések kivitelezésén dolgoztam. Karrieremet egy építő vállalat igazgatójaként fejeztem be. Svájcba érkezésem után rögtön arra törekedtem, hogy minél hamarabb beilleszkedjek a svájci életbe és ez sikerült is. Tizenkét év után megkaptam a svájci állampolgárságot. Behívtak katonai szolgálatra. Mivel tolmácsnak és fordítónak osztottak be, a legmagasabb altiszti rangot kaptam. A politikában is részt vettem. Tizenkét évig a választások és szavazások lebonyolításában ügyködtem. A svájci Máltai Szeretetszolgálat tagja vagyok már 40 éve, ezért 2017-ben Rómából megkaptam a PRO MERITO MELITENSI kitüntetést. Még mindezek előtt fiatalon családot alapítottam. Feleséggel Bernben ismerkedtem meg, aki az ottani egyetem gyógyszerészeti karán tanult és esküvőnk után a lausanne-i egyetemen diplomázott. Született egy lányunk és két unokánk van. Apám és nagyapám Mezőberényben a katolikus temetőben vannak eltemetve. Feleségem is magyar, így megmaradtunk magyarnak, lányunk is tökéletesen beszél magyarul. Minden évben hazamegyek Berénybe a temetőbe. és a még élő barátokat, ismerősöket meglátogatni. Nem Berényben születtem, de az ott megélt évek után az emlékeim oda fűznek, ezért én magamat berényinek érzem. Berény a szívem csücske, ezért ott van az én Hazám.

Martigni, 2021. április